Abdullayev.S.S.
Farg‘ona davlat universiteti
pedagogika-psixologiya va san’atshunoslik fakulteti,
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA O’QUVCHILARNING HAYOTIY KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI

Annotatsiya: Ushbu tezisda inklyuziv ta’lim sharoitida o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning ahamiyati o‘rganildi. Tadqiqotda loyiha asosida o’qitish, interaktiv metodlar, kolaborativ ta’lim va raqamli resurslardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy yondashuvlar o’quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini rag‘batlantiradi, ularni mustaqil, mas’uliyatli va ijodiy faol shaxs sifatida shakllantiradi. Tadqiqot amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga va pedagogik jarayonda zamonaviy yondashuvlarni samarali qo‘llashga imkon yaratadi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, hayotiy ko‘nikmalar, zamonaviy yondashuv, kolaborativ ta’lim, interaktiv metodlar, raqamli resurslar.

Аннотация: В данной работе изучено значение современных педагогических подходов в формировании жизненных навыков учащихся в условиях инклюзивного образования. В исследовании проанализирована эффективность проектного обучения, интерактивных методов, коллективного обучения и использования цифровых ресурсов. Результаты показывают, что современные подходы способствуют личностному, социальному и когнитивному развитию учащихся, формируя самостоятельную, ответственную и креативную личность. Исследование предоставляет практические рекомендации по эффективному применению современных методов в образовательном процессе.

Ключевые слова: инклюзивное образование, жизненные навыки, современные подходы, коллективное обучение, интерактивные методы, цифровые ресурсы

Abstract This thesis examines the importance of modern pedagogical approaches in developing students’ life skills within inclusive education settings. The study analyzes the effectiveness of project-based learning, interactive methods, collaborative learning, and the use of digital resources. The results indicate that modern approaches enhance students’ personal, social, and cognitive development, fostering independent, responsible, and creative individuals. The research provides practical recommendations for the effective implementation of modern approaches in the educational process.

Keywords: inclusive education, life skills, modern approaches, collaborative learning, interactive methods, digital resources

Bugungi kunda ta’lim tizimida inklyuzivlik konsepsiyasi barcha o’quvchilarga teng ta’lim imkoniyatlarini yaratish va ularning shaxsiy rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan. Inklyuziv ta’lim sharoitida o’quvchilarning individual farqlari, qobiliyatlari va ehtiyojlari inobatga olinadi. Bu yondashuv nafaqat akademik bilimni yetkazishga, balki o’quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlashga ham qaratilgan. Shu bilan birga, o’quvchilarni hayotiy ko‘nikmalarga mas’uliyat, muloqot, muammolarni hal qilish, jamoada samarali ishlash va ijodiy fikrlash kabi kompetensiyalarga tayyorlash pedagogik jarayonning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Inklyuziv ta’limning dolzarbligi shundaki, bugungi zamonaviy jamiyat o’quvchilardan faqat akademik bilimlarni emas, balki turli ijtimoiy vaziyatlarda samarali faoliyat yuritish, muammolarni mustaqil hal qilish, boshqalar bilan muloqot qilish va kreativ yechimlar topish qobiliyatini ham talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, ta’lim jarayonida o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini rivojlantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismiga aylanmoqda[2].

Zamonaviy yondashuvlar loyiha asosida o’qitish, interaktiv metodlar, raqamli va multimedia resurslardan foydalanish, kolaborativ ta’lim o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali vositalar sifatida namoyon bo’ladi. Masalan, loyiha asosida o’qitish o’quvchilarga real vaziyatlar bilan ishlash, muammolarni aniqlash va ularni hal qilish bo‘yicha amaliy tajriba orttirish imkonini beradi. Interaktiv metodlar esa o’quvchilarning fikr almashish, jamoada ishlash va liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Raqamli va multimedia resurslar esa o’quvchilarning e’tiborini jalb qilish, mustaqil o‘rganish va axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini oshirish imkonini yaratadi.

Tadqiqotning maqsadi inklyuziv ta’lim sharoitida o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyatini aniqlash, ularning samaradorligini tahlil qilish va pedagogik jarayonga qo‘llash mexanizmlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: zamonaviy pedagogik yondashuvlar va metodlarni o’rganish, ularning inklyuziv ta’lim sharoitida hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishdagi samaradorligini tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Shuningdek, tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u inklyuziv ta’limda o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirish jarayonida zamonaviy yondashuvlarning roli va ahamiyatini tizimli tarzda ochib beradi hamda amaliyotda qo‘llashga asos yaratadi.

Inklyuziv ta’lim sharoitida o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirish pedagogik jarayonning markaziy elementi hisoblanadi. Hayotiy ko‘nikmalar o’quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy hayotida muhim bo‘lib, ular mas’uliyat, muloqot, muammolarni hal qilish, kreativ fikrlash va jamoada ishlash qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar bu ko‘nikmalarni rivojlantirishda asosiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Loyiha asosida o’qitish, interaktiv metodlar, kolaborativ ta’lim, shuningdek raqamli va multimedia resurslardan foydalanish orqali o’quvchilar o’z qobiliyatlarini anglash, mustaqil qarorlar qabul qilish va o’z harakatlari uchun mas’uliyatni his qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga,

[2] Xodjayev B.X. Pedagogik aksiologiya. – T.: “Fan va texnologiya”, 2012. – B. 215.

ular real hayotiy vaziyatlarni tahlil qiladi, muammolarni aniqlaydi va ularni samarali hal qilish bo‘yicha yechimlar ishlab chiqadi, bu esa shaxsiy o‘sish va mas’uliyat hissini mustahkamlaydi.

Inklyuziv ta’lim sharoitida barcha o’quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlari inobatga olinadi, bu esa jamoadagi tenglik va hurmat muhitini yaratadi. Kolaborativ va interaktiv metodlar o’quvchilarga guruhda ishlash, boshqalar bilan fikr almashish va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi[3]. Guruh loyihalarida o’quvchilar vazifalarni bo‘lishib bajaradi va qarorlarni birgalikda qabul qiladi, bu esa ularning ijtimoiy faolligini oshiradi va jamiyatda samarali faoliyat yuritish qobiliyatini mustahkamlaydi. Shu jarayonlar davomida o’quvchilar o‘zaro muloqot qilish, fikrlarini aniq ifodalash va boshqalarni tinglashni o‘rganadi, bu esa ularning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarini oshiradi.

Shuningdek, interaktiv metodlar va raqamli resurslardan foydalanish o’quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Turli muammolarga ijodiy yondashish, yangi yechimlar topish va real hayotiy vaziyatlarda bilimlarini amaliy qo‘llash orqali ular muammolarni samarali hal qilish ko‘nikmalarini egallaydi. Masalan, raqamli simulyatsiyalar, virtual laboratoriyalar va multimedia platformalar o’quvchilarga turli holatlarni amaliy tarzda o‘rganish, natijalarni tahlil qilish va mustaqil qarorlar qabul qilish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy ta’lim texnologiyalari interaktiv dasturlar, video materiallar va onlayn platformalar o’quvchilarning e’tiborini jalb qilish, mustaqil o‘rganish va axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Bu resurslar o’quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini mustahkamlash, muammolarni aniqlash va ularni yechish qobiliyatini rivojlantirish imkonini beradi, shuningdek, ularni zamonaviy jamiyatda faol va mas’uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalaydi.

Shu tariqa, zamonaviy pedagogik yondashuvlar loyiha ishlari, interaktiv metodlar, kolaborativ ta’lim va raqamli resurslar inklyuziv ta’lim sharoitida o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Bu yondashuvlar o’quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini ta’minlab, ularni nafaqat akademik bilimga ega shaxs sifatida, balki ijodiy, mas’uliyatli va jamiyatda faol ishtirok etadigan shaxslar sifatida tarbiyalaydi. Shu bilan birga, zamonaviy yondashuvlar o’quvchilarning mustaqil fikrlash, kreativ yondashuv va real muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa ularning hayotga tayyorligini oshiradi va inklyuziv ta’limning sifatini yanada mustahkamlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta’lim sharoitida o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Loyiha asosida o’qitish, interaktiv metodlar, kolaborativ ta’lim va raqamli resurslardan foydalanish o’quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishida samarali vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Shu yondashuvlar o’quvchilarga mustaqil qarorlar qabul qilish, mas’uliyatni his qilish, jamoada samarali ishlash va muammolarni ijodiy hal qilish ko‘nikmalarini egallash imkonini yaratadi.

[3] Florian L., Black-Hawkins K. Exploring Inclusive Pedagogy. – British Educational Research Journal, 2011, Vol. 37(5), P. 813–828.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy pedagogik usullar o’quvchilarning kreativ fikrlash va tanqidiy qarash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Interaktiv va raqamli resurslardan foydalanish esa o’quvchilarning e’tiborini jalb qilish, axborot bilan ishlash va mustaqil o‘rganish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, kolaborativ yondashuvlar o’quvchilarni guruhda samarali ishlashga, boshqalar bilan muloqot qilishga va ijtimoiy faolligini oshirishga rag‘batlantiradi.

Zamonaviy yondashuvlarni inklyuziv ta’lim jarayonida tizimli va maqsadli qo‘llash nafaqat o’quvchilarning akademik bilimlarini oshirish, balki ularni hayotga tayyor, mas’uliyatli, ijodiy va ijtimoiy jihatdan faol shaxslar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u inklyuziv ta’lim sharoitida hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning rolini tizimli tarzda ochib beradi, amaliyotda esa ularni samarali qo‘llash mexanizmlari bo‘yicha tavsiyalar beradi.

Umuman olganda, inklyuziv ta’limda o’quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirish nafaqat ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun, balki jamiyatdagi faol va mas’uliyatli shaxs sifatida tayyorlanishi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois, pedagogik amaliyotda zamonaviy yondashuvlardan keng va tizimli foydalanish ta’lim sifatini oshirish va o’quvchilarning hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring Inclusive Pedagogy. – British Educational Research Journal, 2011, Vol. 37(5), P. 813–828.
2. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. – New York: Bantam Books, 1995. – P. 384.
3. Loreman T., Deppeler J., Harvey D. Inclusive Education: A Practical Guide to Supporting Diversity in the Classroom. – London: Routledge, 2010. – P. 352.
4. Mamatqulov O. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsiyalar. – T.: “Sharq”, 2020. – B. 248.
5. Musaeva Z. Pedagogik texnologiyalar va o’quvchilarning shaxsiy rivojlanishi. – T.: “Fan va ta’lim”, 2019. – B. 210.
6. Normurodova M. Inklyuziv ta’lim metodikasi: o’quv qo’llanma. – T.: “O’qituvchi”, 2018. – B. 184.
7. Salovey P., Mayer J.D. Emotional Intelligence. – Imagination, Cognition and Personality, 1990, Vol. 9(3), P. 185–211.
8. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms. – 3rd Edition. – Alexandria: ASCD, 2014. – P. 280.
9. UNESCO. Inclusive Education: The Way of the Future. – Paris: UNESCO, 2005. – P. 64.
10. Xodjayev B.X. Pedagogik aksiologiya. – T.: “Fan va texnologiya”, 2012. – B. 215.